

Norske arkitekters
landsforbund

NAL Norske arkitekters landsforbund
Josefinesgate 34, 0351 Oslo
nal@arkitektur.no

Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Postboks 8112 Dep 0032 Oslo
postmottak@kmd.dep.no

FORSVARLIG BYGGKVALITET

HØRINGSUTTALELSE OG INNSPILL TIL NY ANSVARRETTSDORDNING

NAL - NORSKE ARKITEKTERS LANDSFORBUND
NLA - NORSKE LANDSKAPSARKITEKTERS FORENING
AHO – ARKITEKTUR- OG DESIGNHØGSKOLEN I OSLO
NTNU – NORGES TEKNISK- VITENSKAPELIG UNIVERSITET -
FAKULTET FOR ARKITEKTUR OG DESIGN

INNHold

INNHold	1
1 Innledning og sammendrag	2
1.1 Hvem vi representerer	3
1.2 Metode for høringssvar	3
1.3 Sammendrag av innspillene	4
1.4 Sammendrag av foreslåtte grep:	4
2 Drøfting av hva som må til for å oppnå høy byggkvalitet og unngå feil i planlegging og prosjektering	5

2.1 Formålet med plan- og bygningsloven (pbl) må gi rammer for kompetansekrav	5
2.2 Behovet for byggkvalitet utvides framover	5
2.3 God arkitekturprosjektering kan redusere byggefeil og lav byggkvalitet	5
2.4 Hovedutfordring: kompleksitet og nye utfordringer	6
2.5 Arkitekturprosjektering gjelder alle fagområder	6
2.5.1 Kontekst, definisjon	7
2.5.2 Konsept, definisjon	7
3 Foreslåtte endringer i ansvarsområder for arkitekturprosjektering og landskapsprosjektering (tilvarende ansvarsområder a og b i dagens SAK 10, § 13-5)	7
3.1 Styrke kompetansekravene	7
3.1.1 Sikre helhetlig arkitekturprosjektering gjennom kompetansekrav for kontekst og konsept	7
3.1.2 Fremme særlige kompetanse krav for utvidede samfunnskritiske områder	8
3.1.3 Et kvalifikasjonssystem som gjenspeiler utdanningsnivå pr. fagområde for prosjektering	9
3.1.4 Differensierte kompetansekrav for tiltaksklasse 2	10
3.2 Offentlig tilsyn og kontrollsystem	11
3.3 Offentlig registerordning	11
4 Oppsummering	11
5 Innspill til Byggkvalitetsutvalgets rapport: 'Forsvarlig byggkvalitet' Del II	
Vurderinger og anbefalinger	13
5.1 Ansvar	13
5.1.1 Plassering av ansvar	13
5.1.2 Avvikling av ansvarsrett	13
5.2 Kompetanse	14
5.2.1 Kompetanse på viktige områder	14
5.2.2 Kvalifikasjonskrav til foretak	15
5.2.3 Kvalifikasjonskrav til personer	15
5.2.4 Tiltaksklasser	16
5.2.5 Kommunale kvalifikasjonskrav	17
5.2.6 Offentlige anskaffelser	17
5.2.7 Sertifisering	18
5.2.8 Kompetansehevede tiltak i næringen	19
5.2.9 Lovregulerte yrker	19
5.2.10 Sentralgodkjenning	20
5.3 Kontroll	20
5.3.1 Hvem skal kontrollere?	20
5.5 Økonomiske og administrative konsekvenser	22

1 Innledning og sammendrag

Dette notatet er et innspill til utforming av en ny ansvarsrettsordning, og høringsuttalelse knyttet direkte til Byggkvalitetsutvalgets rapport, 'Forsvarlig byggkvalitet'. Notatets utgangspunkt er et uttalt behov for å klargjøre og fornye dagens byggesaksforskrift, SAK 10. Dette behovet er fastslått gjennom regjeringens mandat til Byggkvalitetsutvalget, som bla. har vært å vurdere: *om dagens system for Sentral godkjenning for ansvarsrett, erklæring om ansvarsrett i byggesak [og] uavhengig kontroll (...) bidrar til å oppfylle målsettingen om: forsvarlig byggkvalitet, tydelig plassering av ansvar, kvalifiserte aktører [og] seriøse aktører.*

I tillegg bygger vårt engasjement på de endringer i ansvarsrett og tiltaksklasser som ble implementert fra KMD den 1. desember 2018, og som etter arkitektbransjens samlede mening har bidratt til å senke kompetansekravet for arkitekturrelaterte fag, til et uansvarlig nivå som over tid kan bidra til redusert byggkvalitet. Behovet for riktig og tilstrekkelig utdanningskompetanse er aksentuert ved klima- og miljøutfordringene verdenssamfunnet står overfor, og ytterligere aktualisert gjennom vinterens viruspandemi og forventede, påfølgende økonomiske krise.

Vårt anliggende er derfor å skissere en endring til forskriften ved å tydelig definere kritiske tema i samfunnsplanlegging, arealplanlegging, og arkitekturprosjektering og kontroll, og i tillegg vise hvordan disse kan belegges med riktig kompetanse. Det er maktpåliggende at disse problemstillingene blir diskutert også utover høringsrunden til Byggkvalitetsutvalgets rapport, og vi ønsker derfor umiddelbart et videre samarbeid med KMD for å utvikle de underliggende forslagene til gode og relevante forskriftskrav.

1.1 Hvem vi representerer

Dette notatet er et felles innspill, utformet av Norske arkitekters landsforbund (NAL).

Følgende organisasjoner har deltatt i arbeidet: Norske arkitekters landsforbund (NAL), Norske landskapsarkitekter landsforening (NLA), Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo (AHO), Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, Institutt for landskapsarkitektur (NMBU), Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Fakultet for design og arkitektur (NTNU). Arkitektbedriftene i Norge (AiN) har deltatt i deler av arbeidet og levert eget høringssvar.

Norske arkitekters landsforbund (NAL) og Arkitektbedriftene i Norge (AiN) har deltatt i Byggkvalitetsutvalgets referansegruppe og gitt innspill fortløpende i prosessen. Notatet er en sammenfatning og utdypning av enkelte punkter i disse innspillene, samt et resultat av flere møter avholdt i sammenheng med utvalgets arbeid.

1.2 Metode for høringssvar

Vårt innspill til fremtidig ansvarsrett for arkitekturrelaterte fag er innledningsvis gjengitt i den form det har fremkommet i vårt arbeid, og kan leses som et konkret, men foreløpig forslag til endring av byggesaksforskriften og ansvarsrettsordningen.

Deretter (fra kapittel 5) er vårt innspill bearbeidet til strukturen i rapporten fra Byggkvalitetsutvalget, og kort referert og lagt inn under de overskrifter som finnes i rapporten, men da i en noe mer generell form.

1.3 Sammendrag av innspillene

Dagens ordning med et offentlig ansvar-, kontroll- og godkjenningssystem er i hovedsak et godt og velfungerende system. Systemet har likevel potensial til å sikre byggkvalitet, forbrukerrettigheter og bærekraft i enda større grad enn i dag.

Overordnet foreslås følgende:

- Formålsparagrafen i pbl, §1-1, bør være styrende for definisjonen av byggkvalitet, og bør danne grunnlaget for hva som anses som viktige og kritiske områder. Det betyr større vektlegging av kvalitative og ikke-quantifiserbare kvalitetselementer, og at både materielle-, immaterielle- og miljøkvaliteter, i vid forstand, bør gi grunnlag for vurdering av byggkvalitet, og ikke den forskriftstekniske definerte kvaliteten alene.
- Innenfor de definisjoner som er dekket av plan- og bygningslovens formålsparagraf, må det stilles særskilte kompetansekrav for ansvarlige foretak for prosjektering og kontroll, som sikrer god helhetsforståelse, fremtidsrettede løsninger og innovasjon, og oppfyllelse av FNs bærekraftsmål. Det betyr ansvar for et tiltaks virkning for individ, samfunn og miljø, definert gjennom analyser av tiltakets *kontekst*, og *konsept* for programmering og *utforming* av tiltaket.
- Kompetansekravene må økes innenfor de viktigste og mest kritiske områdene for samfunnets fysiske utvikling. For å sikre relevant kompetanse, må derfor kravene til utdanningsnivå og erfaring differensieres for ulike *fagområder*. Dette i motsetning til i dag, der det i liten grad gjøres slike vurderinger.
- Kompetansekrav og inndeling i tiltaksklasser må justeres slik at de ivaretar kompleksiteten som er i et tiltaks kontekst og konsept, med en tydelig forståelse av hvilke *konsekvenser* feil og mangler kan ha innenfor ulike typer tiltak. Langsiktig viktige og samfunnskritiske områder må med andre ord defineres innenfor virkeområdene av plan- og bygningslovens formålsparagraf.

1.4 Sammendrag av foreslåtte grep:

- A. Sikre helhetlig arkitekturprosjektering og ansvar for arkitektonisk kvalitet ved å sette kompetansekrav for *kontekst* og *konsept*.
- B. Sikre særlige kompetansekrav til ansvarlige foretak for utvidede *samfunnskritiske områder*.
- C. Oppdatere dagens kvalifikasjonssystem ved å differensiere ulike utdanningsnivåer for *ulike fagområder*.

- D. Differensierte kompetansekrav for dagens *tiltaksklasse 2*. Alternativt kan tenkes en revisjon av alle dagens tiltaksklasser som er mer i tråd med reelt behov for kompetanse, knyttet til krav til dokumentasjon og kvalitet ved prosjektering, samt ansvar ved samfunnskritiske områder.
- E. Opprettholde et offentlig tilsyn- og kontrollsystem fremfor ensidig å satse på private ordninger.
- F. Omforme offentlig registerordning fremfor private sertifiseringsregistre.

2 Drøfting av hva som må til for å oppnå langsiktig forsvarlig høy byggkvalitet og unngå feil i planlegging og prosjektering

2.1 Formålet med plan- og bygningsloven (pbl) må gi rammer for kompetansekrav

Plan- og bygningslovens hovedformål, slik det fremgår av pbl §1.1, er å “fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og fremtidige generasjoner”. Videre, “skal det legges vekt på langsiktige løsninger”, og “konsekvenser for miljø og samfunn skal beskrives.” Prinsippet om universell utforming “skal ivaretas i planleggingen og i kravene til det enkelte byggetiltak”. Det samme gjelder “hensynet til barn og unges oppvekstsvilkår” og til “estetisk utforming av omgivelsene.” Disse formålene danner et godt og nødvendig kvalitativt rammeverk for en utvidet definisjon av byggkvalitet og hva som kan anses som byggefeil, og vi mener også at formålsparagrafens målsettinger harmonerer godt med relevante kompetansekrav for oppfyllelse av FNs bærekraftsmål.

2.2 Behovet for byggkvalitet forsterkes framover

En definisjon av byggkvalitet må forankres i gjeldende lovverk, og tiltakets kvalitet må vurderes ut fra om det innfrir formålsparagrafen i plan- og bygningsloven. Definisjonen må samtidig utformes slik at den er dekkende for aktuelle politikkområder som klima-, ressurs- og naturlovgivning, samt sektorlovgivning knyttet til bygningsvern, avløps- og overvannshåndtering og medvirkning fra ulike grupper i plan- og byggesaker. Dette innebærer at byggkvalitet ikke kun kan gjelde de tekniske kravene til et byggverk, men må inkludere hvorvidt byggverket ivaretar langsiktige løsninger, og om det er tatt hensyn til materielle-, immaterielle- og miljøkonsekvenser for individ, samfunn, landskap og natur. Eksempler på dette er barn og unges oppvekstsvilkår, god funksjonalitet, estetisk utforming av bygninger og omgivelser, miljøpåvirkning på natur og landskap, og andre forhold som er i tråd med plan- og bygningsloven.

2.3 God arkitekturprosjektering kan redusere byggefeil og lav byggkvalitet

Byggefeil er tradisjonelt forstått som feil og mangler i teknisk kvalitet, men bør også forstås som mangler i funksjonalitet og oppfyllelse av brukerbehov og samfunns- og overordnede mål, i tråd med det som er beskrevet under avsnittet om Byggkvalitet (avsnitt 2.2). Byggefeil omfatter da feil som fremkommer fordi bygninger ikke tilstrekkelig ivaretar formålene gitt i plan- og bygningsloven. Lav kvalitet, feil og mangler i denne betydningen, vil ofte være en konsekvens av at prosjekterende ikke har tilstrekkelig faglig relevant kompetanse til å kunne

ivareta hensynene i prosjekteringen, til formålene gitt av plan- og bygningsloven. Mangelfull eller for dårlig prosjektering, utilstrekkelig prosjekteringskompetanse, og manglende trening i sammenstilling av komplekse problemstillinger, gir utilstrekkelig grunnlag for konsekvensvurdering og -forståelse. Dette utgjør en risiko for byggefeil, og gir fare for lav byggkvalitet med påfølgende samfunnsrisiko.

2.4 Hovedutfordring: kompleksitet og nye utfordringer

Det viktigste kriteriet for å fremme byggkvalitet og å unngå byggefeil er etter vår mening å sørge for høy nok kompetanse tilpasset kompleksiteten i ethvert tiltak. Dette er fordi bygninger og byggverk blir stadig mer komplekse, med bla. krav til klimasmarte og innovative løsninger for bærekraft, gjen- og ombruk av eksisterende bygningsmasse, bruk av avansert teknologi, utvikling og bruk av nye materialer, god økologi- og landskapsforståelse og generell helhetstenkning.

Samfunnsendringer som følge av endringer i klima og miljø, med påfølgende sosiale og strukturelle utfordringer, har økende påvirkning på landskap, byer og bygg, og forutsetter mer kunnskap om muligheter for helhetlige løsninger og konsekvenstenkninger på alle nivå; fra det globale, til de stedsspesifikke utfordringer, egenskaper og behov. I denne situasjonen mener vi at man i større grad må stimulere til forskning, innovasjon og eksperimentering, for å løse fremtidens utfordringer. Systematisk og dokumentert læring forutsetter høy grunnkompetanse, samt trening i å tilegne seg og omsette ny kunnskap.

Behovet for økt grad av nytenkning og innovasjon krever utforskning av nye løsninger for både arkitekter og i byggebransjen generelt. Dette støttes av utdanningsinstitusjonenes satsning på forskning og tverrfaglighet i møte med miljøutfordringer og oppfyllelse av FNs bærekraftsmål. Kompetansekravene i byggebransjen må gjenspeile dette behovet. I tillegg bør UNESCOs kompetansemål for oppfyllelse av FNs bærekraftsmål, innarbeides som kritisk kompetansekrav for forståelse av kontekst og konsept som angitt ovenfor.

2.5 Arkitekturprosjektering gjelder alle fagområder

Opparbeiding av byggkvalitet og eliminering av byggefeil er tett forbundet med nivå av arkitektfaglig kompetanse, og forutsetter god oversikt over og kunnskap om helhetlig arkitekturprosjektering. Arkitekturprosjektering krever en betydelig forståelse og dokumentasjon av den *kontekst* eller sammenheng et tiltak inngår i, og tilsvarende stort krav til *konseptualisering* på grunnlag av analyse og prosessering av alle programkrav i byggeprosjektet. I tillegg inngår de kvalitative og funksjonelle mål, slik de er beskrevet i plan- og bygningslovens formålsparagraf, som en overordnet ramme og målsetting ved alle tiltak.

I dagens lov- og regelverk er det et betydelig gap mellom lovens målsetting og rammene som definerer de ulike tiltaksklasser. Dette er i hovedsak fordi bestemmelsene for fastsettelse av tiltaksklassene 1 og 2, ikke stiller kompetansekrav bak kravet om å beskrive "mulige konsekvenser mangler og feil kan få for helse, miljø og sikkerhet." Konsekvensbegrepet synes å være begrenset til tradisjonelle HMS-temaer, mer enn klima- og miljøutfordringer vil stå overfor framover.

Muligheter og konsekvenser av et tiltak kan, som tidligere beskrevet, defineres gjennom begrepene *kontekst* og *konsept*. Et hvert bygning- eller landskapstiltak innebærer en endring av den sammenhengende tiltaket inngår i, med positive gevinster eller mulige negative konsekvenser for individ, samfunn og miljø.

2.5.1 Kontekst, definisjon

Kontekst utgjør de forholdene i omgivelsene som er relevante for forståelsen, defineringen, eller produksjonen av et tiltak. I tillegg belyses de sammenhenger et tiltak inngår i, med alle de muligheter for stedsutvikling, samfunn- og miljøpåvirkning, og konsekvens tiltaket har for sine omgivelser. Dette omfatter også samfunn- og miljøpåvirkning et tiltak kan ha andre steder enn den umiddelbare nærhet, på grunn av produksjon eller transport.

2.5.2 Konsept, definisjon

Konsept er en overordnet idé eller hovedgrep for et tiltak, som samordner, tydeliggjør og svarer på alle definerte behov og målsettinger for tiltaket. *Konseptet* utvikles ut fra behovs- og kontekstanalyse og vil blant annet omfatte programmering, klima- og miljøregnskap, funksjonalitet, byggetekniske forhold, og romligestetisk utforming av bygg og landskapstiltak.

3 Foreslåtte endringer i ansvarsområder for arkitekturprosjektering og landskapsprosjektering (tilvarende ansvarsområder a og b i dagens SAK 10, § 13-5)

3.1 Styrke kompetansekravene

For å sikre høy byggkvalitet og unngå byggfeil, mener vi at det er en klar fordel å videreføre et offentlig ansvarsrettsystem som styrker og sikrer faglig kompetanse gjennom kvalifikasjonskrav som både:

- 1) gjenspeiler den økende kompleksiteten i bygge-, anleggs- og landskapstiltak, og i byggebransjen generelt,

samt:

- 2) styrker kunnskap og bevissthet om klima, miljø og bærekraft, samt evnen til eksperimentering, innovasjon og systematisk innlæring av nye løsninger.

3.1.1 Sikre helhetlig arkitekturprosjektering gjennom kompetansekrav for *kontekst* og *konsept*

Arkitekturprosjektering og landskapsprosjektering bør bindes opp mot kompetansekravene for *kontekst* og *konsept*. Dette er fordi ansvar for disse områdene krever kompetanse som er basert på forskningsbasert, femårig masterutdanning i arkitektur og landskapsarkitektur.

Utover dette bør det også defineres hvilke utvidede samfunnskritiske områder per ansvarsområde som kan utløse særlige kompetansekrav. Flere av disse områdene

vil være komponenter i arkitekt- og landskapsarkitekturutdanningene, slik dette er eksemplifisert nedenfor.

Arkitekturprosjekteringskompetanse inngår også i de samfunnskritiske områdene.

Tabellene 1 og 2 under, er prinsipiell, foreløpig og ikke uttømmende.

Ansvarsområde	Kompetansekrav	Utvidede samfunnskritiske områder
<i>Arkitekturprosjektering</i>	<i>Kontekstanalyser og -vurderinger, stedsanalyser, behovsprogrammering, utvikling- og mulighetsstudier, konseptutvikling, romlige-estetiske studier, konsekvensutredninger. Detaljprosjektering av bygninger på grunnlag av kontekstanalyser og arkitektonisk konsept.</i>	<i>Klimatilpasning, resirkulering/gjenbruk av bygningsmaterialer og ombruk av eksisterende bygg, antikvariske hensyn, sårbare landskap, sosiale fellesskaps, universell utforming</i>

Tabell 1: Eksempler på arkitekturprosjektering med tilhørende kompetansekrav og utvidede samfunnskritiske områder.

Ansvarsområde	Kompetansekrav	Samfunnskritiske områder
<i>Landskapsprosjektering</i>	<i>Kontekstanalyser og -vurderinger, stedsanalyser, utvikling- og mulighetsstudier, konseptutvikling, konsekvensutredninger. Detaljprosjektering av landskap på grunnlag av kontekstanalyser og arkitektonisk konsept.</i>	<i>Klimatilpasning, sårbare landskap, overvannshåndtering, biologisk mangfold/økosystemer, ROS (ras/steinsprang).</i>

Tabell 2: Eksempler på landskapsprosjektering med tilhørende kompetansekrav og samfunnskritiske områder.

3.1.2 Fremme særlige kompetanse krav for utvidede samfunnskritiske områder

For å skape robuste samfunn som kan fungere under utfordrende forhold og i kritiske situasjoner, er det helt nødvendig å kunne stille særlige kompetansekrav til samfunnskritiske områder. Dette mener vi er et sentralt punkt, og forutsetter at arkitektfaglig utdanningskompetanse kan defineres innenfor en utvidet forståelse av samfunnskritiske områdene – i henhold til plan- og bygningslovens § 1-1 - og med den begrunnelse som er utledet tidligere i dette notatet.

Dersom byggebransjen skal ha kapasitet og evne til å håndtere for eksempel klima- og tettsteds- / byvekstutfordringene, er det viktig at kompetanse- og utdanningskravene som stilles til de ulike fasene av prosjektering, utførelse og kontroll, samsvarer med kompleksiteten både i byggeoppgaven og de miljømessige utfordringene vi i fremtiden står overfor. Det samme gjelder samfunnsstrukturelle forhold knyttet til demografi, migrasjon, pandemier og andre store samfunnsendringer og psyko-sosiale utfordringer.

Tabell 3 under, er et eksempel på hvordan en slik faginndeling kan fremstå, men er ikke et uttømmende eller endelig forslag til innhold.

Samfunnskritiske områder	Kompetansekrav
<i>Naturlandskap, naturressurser og tiltaksområdets endringskapasitet</i>	<i>Steds- og naturgrunnlagsanalyse, kontekstanalyser,</i>
<i>Klimatilpasning, overvannshåndtering og flom</i>	<i>Klimaendringer, havstigning, geomatikk, grunnforhold, flomveianalyse, lokalklima- og ROS-analyser</i>
<i>Klimagassutslipp, resirkulering av bygningsmaterialer og ombruk av bygg, komponenter og ombygning.</i>	<i>Livssyklusanalyse (LCC-analyse), analyse av eksisterende tilstand på bygg, prosjektering for senere demontering og ombruk, kildesortering av materialer.</i>
<i>Antikvariske og historiske hensyn</i>	<i>Arkitekturhistorie, bygningsvern, stedsanalyse, refortolkning av byggets historiske verdier, prosjektering for videre bruk</i>
<i>Miljøvennlig transport, felles og offentlige byrom og arealer</i>	<i>Urbanismekompetanse, trafikkanalyse, landskaps- og uteromsprosjektering, byromsbruk og gateutforming</i>
<i>Sosiale fellesskap, oppvekstvilkår, psykisk helse</i>	<i>Medvirknings- og mobiliseringskompetanse, urbanisme, utforming av arealer for folkehelse, kreativ lek og samhandling for ulike aldersgrupper.</i>
<i>Universell utforming, inkludering</i>	<i>Samfunnsplanlegging, universell arkitektur-, tjeneste- og produktutviklingskompetanse</i>

Tabell 3: Eksempler på utvidede samfunnskritiske områder med tilhørende kompetansekrav.

3.1.3 Et kvalifikasjonssystem for prosjektering som gjenspeiler utdanningsnivå pr. fagområde

Ulike fagområder danner ulike kompetansefelt som krever forskjellig grad av kompetanse, og dermed utdanningsnivå. Det bør derfor lages et nytt og operasjonelt system for kompetansekrav knyttet til byggebransjens ulike oppgaver, faser og ansvarlige roller. På denne måten kan det sikres en relevant kompleksitetsgradering innenfor den enkelte fagområde med tilhørende kompetansekrav.

Dette betyr videre at utdanningsnivå og kompetansekrav for prosjektering i ulike tiltaksklasser, må differensieres avhengig av fagområdet. Dette betyr igjen at selv de fagområder som eksempelvis har bachelorgrad som øverste utdanningsnivå, kan kvalifiseres til høyeste kompetansekrav innen sitt fagområde. Likeledes vil det bety at ansvarsområder med særlig spesialiseringsbehov, vil kunne kreve høyere utdanningsnivå, spesialisering eller lengre erfaring på øverste ansvarsnivå.

For å sikre rett og tilstrekkelig kompetanse på samfunnskritiske områder, bør kravene utvides til å omfatte de funksjonelle og kvalitative temaene i plan- og bygningslovens § 1-1. I tillegg kan en holistisk forståelsen av *kontekst* og *konsept* sikres gjennom implementering av UNESCOs generelle kompetansemål for bærekraft.

Tabell 4 under, viser eksempel på utvidede samfunnkristiske områder med tilhørende kompetansekrav. Det er nødvendig med en detaljert og kompetent gjennomgang med utdanningsinstitusjoner og bransjen, for å sikre at krav og kompetanse er relevant og korrekt beskrevet. Det er viktig å merke seg at denne tankemodellen er beregnet på arkitekturprosjektering, ikke på ansvar for utføring av byggetiltak.

Kompetansekrav/ Kompleksitetsnivå	Nivå A	Nivå B	Nivå C	Nivå D
Arkitekturprosjektering	Fagskole	Bachelor	Master	Master i arkitektur
Landskapsprosjektering	Fagskole	Bachelor	Master	Master i landskapsarkitektur
Arkitekturvern	Fagskole	Bachelor	Master	Master i arkitektur/ arkitekturvern
Resirkulering- og ombruk	Fagskole	Høgskole	Bachelor	Master
Ledelys- og alarmsystemer	Fagskole	Høgskole	Bachelor	Bachelor

Tabell 4: Eksempler på utvidede samfunnskristiske områder med tilhørende kompetansekrav.

3.1.4 Differensierte kompetansekrav for tiltaksklasse 2

I dagens system er tilstrekkelig kompetanse for prosjektering av «formålsbygg» (bygg med særlig samfunnsmessig betydning og bruk) og større bolig- og næringsbygg, ikke tilstrekkelig ivaretatt i forskriftens krav. I tiltaksklasse 2 er det ingen konsistent forbindelse eller sammenhengen mellom krav til kompetanse og tiltakets kompleksitet, dets samfunnskonsekvens og -virkning, eller feil og mangler knyttet til f.eks. funksjonalitet eller bærekraft.

Dagens system mangler også tilstrekkelig differensiering mellom bygninger og tiltak som har viktige samfunnsfunksjoner, og tiltak som ikke krever slik kompetanse. Dette kan for eksempel løses ved at dagens tiltaksklasse 2 får et tillegg der kompetansekravet for mindre komplekse byggetiltak forblir som de er nå, mens kravet for prosjektering av mer komplekse bygninger, forutsetter høyere kompetanse. Eksempler på denne typen bygg kan være skoler, barnehager, sykehjem, forsamlingslokaler og større, komplekse boligprosjekter og næringsbygg.

Alternativt kan inndeling i tiltaksklasser revideres i sin helhet, forutsatt at de samme betraktninger om kompleksitet og konsekvens videreføres og ivaretas.

Differensieringen av kravene som knyttes til definisjonen av generelle tiltak, formålsbygg og andre mer komplekse tiltak, med tanke på både kompleksitet og konsekvens, er av stor betydning. Det er fordi konsekvenser og virkning for individ, samfunn og miljø, bør defineres etter en rekke ulike kriterier, deriblant størrelse, inngrep i uberørt landskap, særlige sikkerhetskrav, og liknende. Dette betyr at store og komplekse bygg og anlegg, og andre viktige bygg og landskapstiltak i samfunnet, alltid vil defineres med høy grad av konsekvens, mens enklere bygg og tiltak også kan komme i denne kategorien dersom kontekstuelle analyser og konsekvensvurderinger, etter kommunenes vurderinger, tilsier dette. Det siste punktet er vesentlig og neglisjert i dagens system, men tydeliggjort gjennom for eksempel debatten om bruk og etablering av hytter i distriktskommuner, slik det har

kommet frem i vinterens korona-krise, men også slik det belyser klima- og miljøproblematikk, nedbygging av naturlandskaper og biologisk mangfold.

3.2 Offentlig tilsyn og kontrollsystem

En viktig forutsetning for god byggkvalitet, og for å unngå byggefeil, er et tilsyns- og kontrollsystem som fremmer seriøsitet og tillit. En bransje kan ikke kun kontrollere seg selv dersom det skal være tillit og transparens i bransjen. Både uavhengig kontroll og myndighetskontroll er derfor viktige virkemidler for å sikre seriøsitet. Å gjøre kontroll til et byggherreansvar alene, mener vi øker risikoen for useriøsitet, og stiller mindre ressurssterke byggherrer/forbrukere i en utsatt posisjon med svekkede brukerrettigheter. Bransjene kan selv har interesse av å utvide sine ansvarsområder, men det vil da kunne føre til at tillitten til kontroll av blant annet kompetanse, vil svekkes.

Et offentlig system for tilsyn og kontroll er også nødvendig for å sikre og stimulere til nytenkning, eksperimentering og innovasjon. Mens private ordninger gjerne kan kontrollere visse deler av bransjen kan de samtidig være hemmende for innovasjon, ettersom forsikringspremiene for nye, eksperimentelle løsninger og produkter vil kunne bli uforholdsmessig høye. De markedsbaserte registerordningene vil være styrt av mer kortsiktige, kommersielle interesser, der kravet om inntjening også kan bidra til for stort fokus på kjente løsninger og kvantitet, fremfor langsiktig kvalitet, på registrerte foretak. Sammen med behovet for høy integritet og tillit i bransjen, er dette et vesentlig argument for offentlig kontroll, og for at de offentlige ordninger bør opprettholdes og videreutvikles.

3.3 Offentlig registerordning

En registerordning for seriøse aktører bør være offentlig, men kan eventuelt styrkes og kompletteres ved å kobles mot andre offentlige og bransjerelaterte private registre. Dette kan være bransjestyrte register som setter standard for bransjeetikk og akseptabel bransjeintern adferd, eller andre relevante kvalitetsstandarder.

En registerordning må ha opplysninger om kompetanse, og være allment kjent og benyttet, for å fungere som et seriøsitetsstempel. Ordningen må være transparent og ha tilstrekkelige kontroll- og klagefunksjoner. Det er en utfordring å sikre at insentivene for å delta i ordningen er sterke nok for å få en allmenn oppslutning i bransjen, og det bør vurderes nærmere hvordan ordningen kan styrkes. I tillegg er det viktig at det ikke tillates mange og overlappende sertifisering- og registerordninger, da det kan svekke oversikten over hvilke ordninger som er legitime og viser rett kompetanse og seriøsitet.

4 Oppsummering

Samfunnet står overfor store klima- og miljøutfordringer samtidig som urbanisering, med demografiske endringer og tilflytting til byene, gjør planlegging og prosjektering av byggetiltak mer krevende. Det er i tillegg stigende utfordringer knyttet til forvaltning av natur og landskap, som påvirkes f.eks. gjennom store infrastrukturtiltak, industrialisering av uberørt natur, og nedbygging av jordbruksjord.

Når bygninger og tiltak har økende kompleksitet, og samfunnet stiller nye krav og forventninger til ytelse og bærekraft, også forsterket gjennom korona-epidemien, kreves tilsvarende relevant og høy kompetanse for prosjekteringsansvar. Vi definerer derfor begrepene byggkvalitet og byggefeil i denne sammenheng vidt, og mener at det i forskriften må lages en ny ansvarsbeskrivelse knyttet til en utvidet forståelse av samfunnskritiske områder. Grunnlaget for en slik forståelse ligger i plan- og bygningslovens formålsparagraf § 1-1, som beskriver kvalitative mål for samfunnet det må knyttes kompetanse til.

Arkitekturprosjektering inngår i, og dekker alle faser og fagområder for prosjektering generelt, men også de utvidede samfunnskritiske områder i pbl § 1-1, jfr beskrivelse ovenfor. For å sikre relevant kompetanse til de ulike tiltakstypene, mener vi kompetanse til å utrede og beskrive tiltakets *kontekst* og *konsept* står sentralt. Disse begrepene danner grunnlaget for å forstå de utvidede samfunnskritiske områder vi har beskrevet i notatet, og hvordan disse kritiske områdene kan belegges med et større ansvar gjennom særskilte krav til utdanningskompetanse. Det gir også grunnlag for en tydeligere og mer konsistent forståelse av samfunnskritiske områder, og inndeling i tiltaksklasser for ulike tiltak.

I tillegg til en forankring i plan- og bygningslovens formål, harmonerer dette med krav til kompetanse for å oppfylle FNs bærekraftsmål, som også i stor grad bygger på holistisk kompetanse, endringskompetanse og kritisk tenkning. En slik begrepsmodell vil også lettere kunne definere krav og muligheter for de ulike tiltak, samt konsekvensene av hovedidéer og -elementer som inngår i løsningen av de stedsspesifikke egenskaper og paramenter som et tiltak skal inngå i

Forskning, eksperimentering og innovasjon er essensielt for å løse fremtidige utfordringer i byggebransjen – særlig med tanke på å oppfylle FNs bærekraftsmål. Det bør derfor arbeides med å både øke utdanningskompetansen og presisere kompetansekravene generelt, i tillegg til å innarbeide kompetansekrav knyttet til FNs bærekraftsmål. Det er viktig å se dette punktet i sammenheng med behovet for et offentlig godkjenningssystem ettersom private ordninger vil mangle insentiver for tilstrekkelig grad av eksperimentering, nytenkning og innovasjon i form av ikke-preaksepterte, men funksjonsbaserte løsninger.

Våre forslag illustrerer hvordan kompleksitet og kompetansekrav kan koples sammen i et justert offentlig ansvarssystem. Vi mener det nåværende systemet fungerer tilfredsstillende, men med klare svakheter og mangler på sentrale og kritiske områder. Systemet må derfor fornyes og forbedres for å sikre riktig kompetanse. For å oppnå dette, mener vi at det både må implementeres en utvidet og mer kvalitetsbestemt definisjon av kritisk områder, og at det i større grad må defineres spesifikk utdanningskompetanse til disse områdene.

Våre forslag bygger på kunnskap om den utdanningskompetansen arkitekter og landskapsarkitekter har, og hvordan denne kompetansen er basert på forskning og endrede premisser i samfunnet. I tillegg er det gjort grundige vurderinger av et bredt spekter av bransjeerfaringer, hvilke oppgaver arkitekter historisk har hatt i samfunnet, og hvilke oppgaver arkitekter er forventet å løse i framtiden.

På grunnlag av vårt engasjement i samfunnet og kunnskap om arkitekturfaget, samt det åpenbare behovet det er for å forbedre ansvarssystemet i byggebransjen, vil vi be om et

videre samarbeid med KMD om utarbeiding av en ny byggesaksforskrift og nye ny ordning for ansvarsrett.

5 Innspill til Byggkvalitetsutvalgets rapport: 'Forsvarlig byggkvalitet' Del II Vurderinger og anbefalinger

5.1 Ansvar

Byggkvalitetsutvalgets rapporten drøfter ulike sider og problemstillinger knyttet til ansvarsbelegging i byggesaker, og anbefaler en tydeliggjøring av ansvar – primært gjennom å ansvarsbelegge tiltakshaver.

5.1.1 Plassering av ansvar

(Fra rapportens punkt 10.3 Anbefalinger)

Det må bli tydeligere hvem som har offentligrettslig ansvar. Dagens ansvarsregler, der mange aktører må påta seg ansvar overfor myndighetene, bidrar til uklarheter og ansvarspulverisering. Det offentligrettslige ansvaret kommer i tillegg til det privatrettslige ansvaret som følger av kontrakter og alminnelig entreprise- og kontraktsrett, og synes langt på vei å innebære dobbeltregulering. Ansvarsrettssystemet bidrar til å tilsløre tiltakshavers ansvar slik at vedkommende ofte havner i en tilbaketrukket rolle.

Vår anbefaling:

Vi støtter behovet for tydeligere ansvarsbelegging i byggesaker, men mener at hver enkelt aktør i byggesaken fremdeles må være underlagt et direkteansvar mot offentlige myndigheter. Samtidig er det behov for et tydeligere byggherreansvar, men det vil medføre ny klarhet og fare for useriøsitet dersom alt ansvar i byggesaker blir kun privatrettslig håndtert.

En mulighet er å styrke rollen som ansvarlig søker og knytte denne rollen sterkere opp i mot tiltakshaver. Ansvarlig søker som i dag kun har som ansvar å kontrollere at byggesakens fagområder er ansvarsbelagt, kan bli et byggherreombud med ansvar for både å kontrollere kvalifikasjoner og kompetanse hos de ulike aktører, og ha byggherreansvar i byggesaken som får et overordnet ansvar for at de offentligrettslige oppgaver og vilkår er tilstrekkelig dokumenterte i tillegg til å være forsvarlig ansvarsbelagte. Ansvarlig søker vil naturlig kunne være arkitekten i prosjektet, som da vil få et større formelt ansvar i prosessen.

5.1.2 Avvikling av ansvarsrett

(Fra rapportens punkt 10.3 Anbefalinger)

Det følger av å plassere ansvar hos tiltakshaver alene, at dagens ansvarsrettsystem avvikles. Krav om ansvarlig søker, ansvarlig prosjekterende og ansvarlig utførende vil med andre ord utgå.

Vår anbefaling:

Som under punkt 5.1.1 (over) mener vi det er nødvendig at de ulike aktører i byggesaker har direkte ansvar overfor offentlige myndigheter. Dette er viktig for å ivareta både forbrukerrettigheter og samfunnsmessige hensyn som for eksempel seriøsitet, jfr våre innledende kommentarer. Vi fraråder derfor sterkt å oppheve ansvarsretten, men mener at denne i stedet må klargjøres og presiseres, slik at den ikke kan være en proformahandling uten reell betydning. Et ansvarsrettssystem må ha substans og være etterprøvbart mot offentlige register eller sertifiseringsordninger .

5.2 Kompetanse

Byggkvalitetsutvalgets rapport peker på behovet for en kompetent bygge- og anleggsnæring, og fremhever at kompetanse har mange dimensjoner, som kvalifikasjoner, erfaring, ferdigheter, etikk og normer. Rapporten beskriver ordningen med Sentral godkjenningen som uklar og anbefaler både Sentral godkjenning og ordningen med tiltaksklasser opphevet.

5.2.1 Kompetanse på viktige områder

(Fra rapportens punkt 11.2 Kompetanse på viktige områder)
Kravene i byggteknisk forskrift skal følges for alle byggverk. Dette er krav som blant annet gjelder sikkerhet, miljø, helse og energi. Plan- og bygningsloven stiller også krav om at byggverket prosjekteres og utføres slik at det etter kommunens skjønn får "en god arkitektonisk utforming" og "innehar gode visuelle kvaliteter i samsvar med sin funksjon".

Vår anbefaling:

Vi støtter målsettingen om å sikre riktig og tilstrekkelig kompetanse i alle deler av bygg- og anleggssektoren. Spesielt viktig er det å definere utvidede samfunnskritiske og andre viktige områder der det må stilles spesielle krav til kompetanse.

For å skape robuste samfunn som kan fungere under utfordrende forhold og i kritiske situasjoner, er det helt nødvendig å kunne stille særlige kompetansekrav til både basiskrav og samfunnskritiske områder. Dette mener vi er et sentralt punkt, og forutsetter at arkitektfaglig utdanningskompetanse kan defineres innenfor en utvidet forståelse av samfunnskritiske områdene – i henhold til plan- og bygningslovens § 1-1, og med den begrunnelse som er utledet tidligere i dette notatet.

Plan- og bygningslovens hovedformål, slik det fremgår av pbl §1.1, er å "fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og fremtidige generasjoner". Videre, "skal det legges vekt på langsiktige løsninger", og "konsekvenser for miljø og samfunn skal beskrives." Prinsippet om universell utforming "skal ivaretas i planleggingen og i kravene til det enkelte byggetiltak". Det samme gjelder "hensynet til barn og unges oppvekstvilkår" og til "estetisk utforming av omgivelsene." Disse formålene danner et godt kvalitativt rammeverk for en utvidet definisjon av byggkvalitet og hva som kan anses som byggefeil, og vi mener også at

formålsparagrafens målsettinger harmonerer godt med UNESCOs kompetansekrav for oppfyllelse av FNs bærekraftsmål.

For å sikre relevant kompetanse til de ulike fag- / tiltaksområdene, mener vi kompetanse til å utrede og beskrive tiltakets *kontekst, dvs sammenheng, og konsept, dvs helhetsgrep for tiltaket*, står sentralt. Disse begrepene danner grunnlaget for forståelsen av de utvidede samfunnskritiske områder vi har beskrevet i notatet, og hvordan disse kritiske områdene kan belegges med et større ansvar gjennom særskilte krav til utdanningskompetanse. Det gir også grunnlag for en tydeligere og mer konsistent forståelse av samfunnskritiske områder, og inndeling i tiltaksklasser for ulike tiltak.

Vi tar til orientering av ordningen med sentral godkjenning ikke fungerer optimalt. Det må vurderes nærmere hvordan en pålitelig og allment brukt godkjenningsordning kan utvikles. En slik godkjenningsordning er særlig viktig for å ivareta forbrukerrettigheter.

5.2.2 Kvalifikasjonskrav til foretak

(Fra rapportens punkt 11.2 Kompetansekrav til foretak)

Plan- og bygningsloven stiller kvalifikasjonskrav til den faglige ledelsen i foretaket.

Intensjonen er at det skal være kvalifiserte fagfolk i det konkrete prosjektet, men det er ingen garanti for at den faglige ledelsen er til stede og har en aktiv rolle. Et spørsmål er om det er mulig å videreutvikle dagens modell med krav til foretaket slik at den gir trygghet for at riktig kompetanse benyttes i tiltaket.

Vår anbefaling:

Vi tilrår å opprettholde et kvalifikasjonskrav til foretak for utvidede samfunnskritiske områder. Selv om ordningen med Sentral godkjenning måtte opphøre, vil det være et åpenbart behov for kvalifisering og registrering av kompetente foretak.

5.2.3 Kvalifikasjonskrav til personer

(Fra rapportens punkt 11.2 Kompetansekrav til personer)

Den som skal prosjektere, bør ha god forståelse av omgivelsene tiltaket skal plasseres i. Produksjonsgrunnlaget, som utarbeides av prosjekterende, danner grunnlaget for utførelsen. Prosjektering gjøres på grunnlag av byggeteknisk forskrift, som i stor grad er funksjonsbasert. Slike krav krever særskilt prosjekteringskompetanse, særlig innen samfunnskritiske områder som brann- og konstruksjonssikkerhet og geoteknikk.

(...)

Hvis det ikke stilles kvalifikasjonskrav, kan konsekvensen være økt etterspørsel etter ufaglært arbeidskraft. Bruk av ufaglært arbeidskraft er en utfordring med dagens regelverk, ettersom kvalifikasjonskravene kun retter seg mot faglig ledelse i foretakene.

Vår anbefaling:

Vi støtter kvalifikasjons- og kompetansekrav til personer som skal ha ansvar for kritiske områder, men legger til grunn vår oppfatning om en utvidet forståelse av hva som kan defineres som samfunnskritisk i henhold til plan- og bygningslovens § 1-1.

Hvorvidt en person skal kunne være kvalifisert til å utføre en prosjektering-, utførelse-, eller kontrolloppgave må være knyttet til utdannings- og erfaringskompetanse innfor et gitt fagområde.

Arkitekturprosjektering inngår i, og dekker alle faser og fagområder under de utvidede samfunnskritiske områder i plan- og bygningslovens § 1-1. For å sikre relevant kompetanse til de ulike fag-/tiltaksområdene, mener vi kompetanse til å utrede og beskrive tiltakets *kontekst*, og utforme tiltakets *konsept* står sentralt. Disse begrepene danner grunnlaget for forståelsen av de utvidede samfunnskritiske områder vi har beskrevet i notatet, og hvordan disse kritiske områdene kan belegges med et større ansvar gjennom særskilte krav til utdanningskompetanse og dokumentert erfaring.

5.2.4 Tiltaksklasser

(Fra rapportens punkt 11.2 Tiltaksklasser)

Det er mulig å fjerne tiltaksklassene slik at det ikke lenger blir overlapp i regulering mellom forskriftene, og i tillegg sikre harmonisering med etablerte norske og felleseuropeiske standarder. Dette kan bidra til færre misforståelser av regelverket. Kommunene vil ikke lenger behøve å kontrollere om tiltaksprofilene i byggesøknadene er riktige. For næringen vil det blant annet innebære færre og enklere regler å forholde seg til, samt at kompetente foretak ikke utestenges fra oppdrag.

Vår anbefaling:

Fjerning av systemet med tiltaksklasser gir etter vårt skjønn vesentlig økt risiko for mangelfull utførelse av byggetiltak. Vi vil derfor sterkt fraråde at dette endres uten at det etableres et nytt og relevant system som differensierer behovet for kompetanse i tiltak av ulike typer og ulik grad av kompleksitet. I dagens system er tilstrekkelig kompetanse for prosjektering av «formålsbygg» (bygg med særlig samfunnsmessig betydning og bruk) og større bolig- og næringsbygg, ikke tilstrekkelig ivaretatt i forskriftens krav. I tiltaksklasse 2 er det ingen konsistent forbindelse eller sammenhengen mellom krav til kompetanse og tiltakets kompleksitet, dets samfunnskonsekvens og -virkning, eller feil og mangler knyttet til f.eks. funksjonalitet eller bærekraft.

Dagens system mangler også tilstrekkelig differensiering mellom bygninger og tiltak som har viktige samfunnsfunksjoner, og tiltak som ikke krever slik kompetanse. Dette kan for eksempel løses ved at dagens tiltaksklasse 2 får et tillegg der kompetansekravet for mindre komplekse byggetiltak forblir som de er nå, mens kravet for prosjektering av mer komplekse bygninger, forutsetter høyere kompetanse. Eksempler på denne typen bygg kan være skoler, barnehager, sykehjem, forsamlingslokaler og større, komplekse bolig- og næringsbygg.

Alternativt kan inndeling i tiltaksklasser revideres i sin helhet, men forutsatt at de samme betraktninger om kompleksitet og konsekvens, videreføres og ivaretas. Arkitektbransjen vil gjerne delta i et slikt utviklingsarbeide dersom man skulle beslutte å iverksette det. Det vises her til våre innspill i notatet.

Kravene som knyttes til definisjonen av generelle tiltak, formålsbygg og andre mer komplekse tiltak, med tanke på både kompleksitet og konsekvens, er av stor betydning. Det er fordi konsekvenser og virkning for individ, samfunn og miljø, bør defineres etter en rekke ulike kriterier, deriblant størrelse, funksjonalitet, inngrep i uberørt landskap, særlige sikkerhetskrav, og liknende. Dette betyr at store og komplekse bygg og anlegg, og andre viktige bygg og landskapstiltak i samfunnet, alltid vil defineres med høy grad av konsekvens, mens enklere bygg og tiltak også kan komme i denne kategorien dersom kontekstuelle analyser tilsier dette. Det siste punktet er vesentlig og neglisjert i dagens system, men illustreres gjennom for eksempel debatten om bruk og etablering av hytter i distriktskommuner. Dette gjelder generelt nedbygging av naturlandskaper, og spesielt med tanke på samfunnsberedskap knyttet til f.eks. vinterens pandemi.

5.2.5 Kommunale kvalifikasjonskrav

(Fra rapportens punkt 11.2 Kommunale kvalifikasjonskrav)

For å gi kommunen større mulighet til å påvirke lokale bygge- og anleggsprosjekter, kan det åpnes for å stille krav til spesifikk kompetanse i konkrete prosjekter. Det kan være særlig viktig for tiltak i tilknytning til bevaringsverdige områder eller bygg, verdifullt kultur- eller naturlandskap og prosjekter som har særlig betydning for byutviklingen. For eksempel kan noen kommuner ha behov for at det finnes særskilt plan- og arkitekturkompetanse ved planlegging og utførelse av større og komplekse bygg og anlegg i by og tettsteder.

For at kommunen skal kunne stille særskilte kvalifikasjonskrav, må det gjøres en konkret vurdering i hver enkelt sak. Regelen kan ikke gjelde generelt, fordi den da vil komme i strid med EØS-retten.

Vår anbefaling:

Vi støtter forslaget om at kommunene skal kunne sette krav til spesiell kompetanse utifra konkrete lokale forutsetninger. Vi vil samtidig påpeke at mange kommuner mangler tilstrekkelig arkitekt- eller annen spesialistkompetanse til å kunne bestille denne type kompetanse. Det er imidlertid også avgjørende at det er en høy grad av likebehandling over hele landet, og at eventuelle tilleggskrav er godt begrunnet og verifisert av overordnet myndighet.

5.2.6 Offentlige anskaffelser

(Fra rapportens punkt 11.2 Offentlige anskaffelser)

Årlig investerer det offentlige milliardbeløp i bygg og anlegg, og offentlige anskaffelser har derigjennom påvirkningskraft i markedet og innvirkning på kvaliteten. Ved offentlige anskaffelser stilles det ofte krav om at det skal være en bestemt andel faglærte eller lærlinger i prosjektet. Blant annet stilles det krav om at leverandører må være tilknyttet en lærlingordning, og at én eller flere lærlinger deltar i arbeidet med å

oppfylle kontrakten. En del offentlige oppdragsgivere stiller strengere krav, for eksempel Oslo kommune. Slike krav påvirker ikke bare de leverandørene som blir tildelt kontrakter, men også konkurrentene som erfarer at for å vinne senere anbudskonkurranser, må de stille med mer kvalifiserte fagfolk. For å lykkes i konkurransen om offentlige oppdrag, må foretakene dokumentere at fagarbeiderne har nødvendige kvalifikasjoner.

(Fra rapportens punkt 11.3 Anbefalinger, Offentlige anskaffelser)

Det offentlige må ta i bruk sitt eget handlingsrom ved bygging og leie. Gjennom anskaffelser må myndighetene bidra til å styrke kompetanse og seriøsitet i næringen, for eksempel ved å stille krav om en viss andel fagarbeidere og lærlinger. I praksis stilles kravene i rammeavtaler. Lokale og andre myndigheter bør hente inspirasjon fra for eksempel Oslomodellen og innkjøpskravene til Statsbygg og Nye Veier. Dette vil bidra til økt byggkvalitet og på generelt grunnlag heve kompetansen i næringen.

Vår anbefaling:

Offentlige anskaffelser kan ha stor påvirkning for jobbtilfang og lokal konkurranse, og må derfor formes slik at det både sikrer høy kompetanse i innkjøp, og stimulere til kompetanseheving i bedriftene. Samtidig er det viktig at offentlige anskaffelser sikrer mangfoldet i bransjene og at det er mulig å drive kompetansebedrifter over hele landet. Dette er spesielt viktig i et klima- og miljøperspektiv, for å sikre at kommunene har tilgang på høy kompetanse lokalt, og at dette inngår i en samlet vurdering av risiko og sårbarhet.

Dette betyr at det offentlige må utvikle bedre modeller for anskaffelser, som er tilpasset kompleksitetsnivå, omfang og kategori på anskaffelsene. I tillegg bør det i større grad enn i dag, vektlegges ikke-kvantifiserbare faktorer som sikrer kvalitet i leveransen, samt åpner for større deltakelse fra lokale leverandører.

Dette betyr at kriteriene for offentlige anskaffelser må revideres slik at de bedre svarer på de faktiske premisser og behov hver enkelt innkjøp gjelder, og i tillegg må de stimulere til lokal kompetansebygging og lettere innkjøp av lokalt produserte varer og tjenester.

5.2.7 Sertifisering

(Fra rapportens punkt 11.2 Sertifisering)

I stedet for foretaksgodkjenning eller lovregulering av yrke, kan det tenkes mer bruk av sertifisering. Sverige og Danmark stiller krav til obligatorisk sertifisering av kontrollerende i tillegg til at dette er lovregulerte yrker (se kapittel 7). Sertifisering kan i prinsippet gjøres enten frivillig eller obligatorisk, gjennom markedet eller i regi av det offentlige. I motsetning til lovregulering av yrke er sertifisering tidsbegrenset, og sertifikatet må fornyes jevnlig. Dette sikrer en kontinuerlig og uavhengig kontroll av kompetansen. Fordi sertifisering vil være nødvendig for å utføre enkelte oppgaver, vil det kunne bidra til kompetanseheving i næringen. En annen fordel med sertifisering er at det kan bidra til å inngi tillit til at tjenesten, foretaket eller personen oppfyller visse krav.

Vår anbefaling:

En registerordning for seriøse aktører bør være offentlig, jfr våre innspill ovenfor, men kan eventuelt styrkes og kompletteres ved å kobles mot andre offentlige og

bransjerelaterte private registre. Dette kan være bransjestyrte register som setter standard for bransjeetikk og akseptabel bransjeintern adferd, eller andre relevante kvalitetsstandarder.

En registerordning må ha opplysninger om kompetanse, og være allment kjent og benyttet, for å fungere som et seriøsitetstempel. Ordningen må være transparent og ha tilstrekkelige kontroll- og klagefunksjoner. Det er en utfordring å sikre at insentivene for å delta i ordningen er sterke nok for å få en allmenn oppslutning i bransjen, og det bør vurderes nærmere hvordan ordningen kan styrkes. I tillegg er det viktig at det ikke tillates mange og overlappende sertifisering- og registerordninger, da det kan svekke oversikten over hvilke ordninger som er legitime og viser forbrukerne rett kompetanse og seriøsitet.

5.2.8 Kompetansehevende tiltak i næringen

(Fra rapportens punkt 11.2 Kompetansehevende tiltak i regi av næringen selv)
Næringen er nærmest til å vurdere hvilken kompetanse som er nødvendig for å utføre de ulike oppgavene i bygge- eller anleggsprosjekter. Det er også næringen som har incitamentene til å skaffe riktig kompetanse. Det skjer mye godt arbeid i næringen, og blant annet har Bygg21 bidratt til å skape oppslutning om beste praksis i byggevirksomheten. Bygg21 har påpekt at det er mye god kompetanse i bransjen, men at den ikke alltid brukes på riktig måte.

(Fra rapportens punkt 11.3 Anbefalinger, Næringens rolle)
Bransjeorganisasjoner og andre kan også videreutvikle tilbudet av sertifiseringsordninger for foretak og personer.

Vår anbefaling:

Den primære mulighet til kompetanseheving i næringen ligger i riktige krav til utdanningskompetanse for de oppgaver som skal utføres. Det er derfor viktig at det settes krav til forskningsbasert kompetanse, gjennom femårig masterutdanning, for samfunnskritiske områder. Vi mener at forståelsen av samfunnskritiske områder må utvides til å ta sitt utgangspunkt i plan- og bygningslovens § 1-1. I tillegg må det i større grad enn i dag, vektlegges holistisk kompetanse i tråd med UNESCOs krav til kompetanse for oppfyllelse av FNs bærekraftsmål.

Som et supplement til offentlig register- og sertifiseringsordninger kan det utvikles bransje-relaterte sertifiseringsordninger, men da bør disse ordningene utvikles i samarbeid med lovgiver og berørte rektorater, slik at de blir allmenngyldige og har et innholdskrav som er dekkende og relevant for det ordningen skal omfatte. Verken bransjen eller samfunnet er tjent med frittstående sertifiseringsordninger med uklart innhold og betydning. Det er også uheldig at sertifiseringsordninger blir drevet frem av kommersielle organisasjoner, og bør derfor i størst mulig grad være offentlig eller fag-ideelt drevet.

5.2.9 Lovregulerte yrker

(Fra rapportens punkt 11.3 Anbefalinger, Kompetansekrav)
For å sikre at det er kompetente personer som utfører oppgavene, bør det på sentrale områder stilles obligatoriske kvalifikasjonskrav for enkeltpersoner. Slike krav

kommer inn under betegnelsen lovregulerte yrker. Da ordningen med lokal godkjenning ble kjent ulovlig, forsvant muligheten til å forhåndsgodkjenne foretak som skulle utføre søknadspliktige arbeider. Ved å innføre lovregulerte yrker, åpnes muligheten for å sikre riktig kompetanse i prosjekter seg på nytt. Det vil gjelde yrker hvor det kan påvises at manglende kompetanse kan føre til alvorlig skade på helse eller sikkerhet for byggets eier eller bruker.

Vår anbefaling:

Vi mener primært at det er å sette kompetansekrav til samfunnskritiske områder, gjennom en skjerpet ansvarsrettsordning slik foreslått av avsnitt 3.1, er den beste måten å sikre kvalitet. Det kan likevel være mulig å sikre kompetanse for samfunnskritiske områder gjennom å innføre flere lovregulerte yrker, selv om vi ikke ser på dette som en avgjørende forutsetning.

Ved innføring av lovregulerte yrker for tilsvarende områder, kan dette være en måte å forenkle kontroll av kompetanse på, og samtidig bygge på de forskningsbaserte utdanningsinstitusjonenes mulighet til å forme utdanningskompetansen etter nye behov og ny innsikt. Et system for lovregulerte yrker kan være ressurskrevende å etablere og drifte. Det er i denne sammenheng viktig at det samfunnskritiske områder ikke blir definert for snevert, og kun omfatter tekniske og kvantifiserbare faktorer. Vi peker derfor igjen på plan- og bygningslovens § 1-1 som et samfunnsrelevant utgangspunkt for å definere kvalitativ samfunnskritisk kompetanse. Dette forsterkes av at UNESCO blant annet vektlegger holistisk-, kritisk- og endringskompetanse som forutsetning for oppfyllelse av FNs bærekraftsmål.

5.2.10 Sentral godkjenning

(Fra rapportens punkt 11.3 Anbefalinger, Sentralgodkjenning)

For å sikre kompetanse i det enkelte prosjektet, vil det være både enklere og bedre om ordningen med Sentral godkjenning erstattes gjennom å videreutvikle andre eksisterende ordninger og utvikle nye.

Vår anbefaling:

Vi mener at ordningen med Sentral godkjenning kan videreutvikles eller eventuelt erstattes av andre offentlige registerordninger, men det er en forutsetning at disse er etterrettelige og gir uttrykk for reell kompetanse (se punkt 5.2.7). Jfr ellers innspill gitt ovenfor.

5.3 Kontroll

I Byggkvalitetsutvalgets rapport beskrives kontroll som et virkemiddel for å sikre at byggteknisk forskrift bli etterlevd, og at prosjektet leveres som avtalt. Etter plan- og bygningsloven har myndighetene to mekanismer for kontroll av byggetiltak; kommunal kontroll (tilsyn) og uavhengig kontroll utført av tredjepart. Det vises til at uklare regler kan skape usikkerhet om hva kontrollen skal omfatte og hvor langt kommunene kan gå uten å påta seg ansvaret for tekniske løsninger. Også hvilke krav som stilles til dokumentasjon er uklart.

5.3.1 Hvem skal kontrollere?

(Fra rapportens punkt 12.2 Vurderinger, Hvem skal kontrollere)

Både i Skandinavia og Europa for øvrig har kontrollen av bygge- og anleggsarbeider i økende grad blitt overlatt til andre aktører enn kommunene.

(Fra rapportens punkt 12.2 Vurderinger, Kontroll i regi av kommunene)
De fleste kommuner har begrenset med ressurser eller kompetanse til å gjennomføre kontroll. Kontroll av tekniske løsninger krever ofte spesialkompetanse, og tilgangen på kompetent arbeidskraft varierer.

(...)

En digital søknadsprosess gjør registrering, rapportering og kontroll enklere og mer effektivt. Samtidig er informasjon i digital form egnet for utarbeiding av statistikk, noe som igjen kan bidra til mer systematisk og risikobasert kontroll.

(Fra rapportens punkt 12.2 Vurderinger, Regionalisert kontroll)

En regional kontroll kan innebære et bredere fagmiljø enn i dag, og gjøre kontroll og etterlevelse mer effektiv. Det kan også lette mulighetene for samarbeid med andre tilsynsmyndigheter og bidra til mer likebehandling i byggesaker.

(Fra rapportens punkt 12.2 Vurderinger, Uavhengig tredjepartskontroll)

I plan- og bygningsloven er enkelte kontrolloppgaver tillagt uavhengig kontrollør (se kapittel 5.5). Å gi tredjeparter kontrolloppgaver kan være en god måte å sikre at regelverket etterleves.

(...)

Det må stilles kvalifikasjonskrav når kontroll overlates til en tredjepart. I plan- og bygningslovgivningen er dette håndtert ved å kreve at det kontrollerende foretaket oppfyller relevante kvalifikasjonskrav (se kapittel 5.4). I andre sektorer er det ikke uvanlig med sertifiseringsordninger.

Vår anbefaling:

Vår anbefaling på dette punktet samler alle deler og underpunkter under rapportens kapittel om kontroll.

En viktig forutsetning for god byggkvalitet, og for å unngå byggefeil, er et tilsyns- og kontrollsystem som fremmer seriøsitet og tillit. En bransje kan ikke alene kontrollere seg selv dersom det skal være tillit og transparens i bransjen. Både uavhengig kontroll og myndighetskontroll / -tilsyn er derfor viktige virkemidler for å sikre seriøsitet. Å gjøre kontroll til et byggherreansvar alene, mener vi stimulerer til useriøsitet, og stiller mindre ressurssterke byggherrer / forbrukere i en utsatt posisjon med svekkede brukerrettigheter. Bransjene kan selv ha interesse av å utvide sine ansvarsområder, men det vil da kunne føre til at tillitten til kontroll av blant annet kompetanse, vil svekkes.

Et offentlig system for tilsyn og kontroll er også nødvendig for å sikre og stimulere til nytenkning, eksperimentering og innovasjon. Mens private ordninger gjerne kan kontrollere visse deler av bransjen kan de samtidig være hemmende for innovasjon, ettersom forsikringspremiene for nye, eksperimentelle løsninger og produkter vil kunne bli uforholdsmessig høye. De markedsbaserte registerordningene vil være styrt av kommersielle interesser, der kravet om inntjening også kan bidra til for stort fokus på kvantitet, fremfor kvalitet hos registrerte foretak. Sammen med behovet for høy integritet og tillit i bransjen, er dette et vesentlig argument for offentlig kontroll, og for at de offentlige ordninger bør bevares.

5.5 Økonomiske og administrative konsekvenser

Etter vår oppfatning vil det å innføre et så omfattende, nytt system for ansvar og kontroll, som utvalgets rapport legger opp til, være svært ressurskrevende for bransjen – spesielt i en post-pandemi-periode med store økonomiske utfordringer i hele samfunnet.

Lovgiver bør derfor være sikker på at store endringer gir ønsket effekt før slike gjennomføres. Det bør også vurderes om det vil være bedre for bransjen å håndtere fremtidens problemer ved å videreutvikle eksisterende system, fremfor å gjennomføre større strukturelle endringer.

Arkitektbransjen vil likevel peke på at en videreutvikling av kompetansekravene knyttet til ansvarssystemet, med fordel bør utforskes og gjennomføres allerede nå. Dersom disse endringene implementerer den utvidede forståelse av samfunnskritiske områder vi har beskrevet i vårt notat og i kommentarene til enkeltelementene i rapporten, vil dette kunne gi betydelig økt kompetanse i møtet med de alvorlige utfordringer samfunnet står overfor fremover.

Med vennlig hilsen

Gisle Løkken
President, NAL - Norske arkitekters landsforbund

Ellen de Vibe
Tidligere byplansjef i Oslo. Æresmedlem, NAL - Norske arkitekters landsforbund

Kari Bucher
Generalsekretær, NAL - Norske arkitekters landsforbund

OLE GUSTAVSEN

Ole Gustavsen
Rektor, AHO - Arkitektur- og designhøgskolen I Oslo

Fredrik Shetelig
Dekan, NTNU, Fakultet for arkitektur og design

Rainer Stange
President, NLA - Norske landskapsarkitekters forening

Marit Hovi
Generalsekretær, NLA - Norske landskapsarkitekters forening

Kai Reaver
Prosjektleder, NAL - Norske landsarkitekters landsforbund